

УДК 34:618.177-089.888.11

А.Й. Француз
*Герой України, заслужений юрист України,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»*

І.О. Пархоμεць
*здобувач вищої освіти ступеня «магістр»,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»*

Сурогатне материнство: правове регулювання договору про надання послуги сурогатного материнства

У статті розглянуто етимологію сурогатного материнства як одного з методів допоміжних репродуктивних технологій. Зазначено переваги та недоліки відносно вітчизняного законодавчого регулювання договірних відносин стосовно послуги сурогатного материнства. Запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: сурогатне материнство, репродуктивні технології, батьки, генетичні батьки, договір сурогатного материнства, новонароджений.

А.И. Француз
*Герой Украины, заслуженный юрист Украины,
доктор юридических наук, профессор,
заведующий кафедрой государственного правового дисциплин,
ВУЗ «Университет экономики и права «КРОК»*

И.А. Пархомец
*соискатель высшего образования степени «магистр»,
ВУЗ «Университет экономики и права «КРОК»*

Суррогатное материнство: правовое регулирование договора о предоставлении услуги суррогатного материнства

В статье рассмотрено этимологию суррогатного материнства как одного из методов вспомогательных репродуктивных технологий. Подчеркнуто преимущества и недостатки относительно отечественного законодательного регулирования договорных отношений относительно услуги суррогатного материнства. Предложены пути их решения.

Ключевые слова: суррогатное материнство, репродуктивные технологии, родители, генетические родители, договор суррогатного материнства, новорожденный.

*A. Frantsuz
Hero of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine,
Doctor of law, professor,
Head of the department of state-legal disciplines,
“KROK” University*

*I. Parkhomets
Graduate Student,
“KROK” University*

Surrogate motherhood: legal regulation of a surrogate maternity service

The article deals with the etymology of surrogate motherhood as one of the methods of auxiliary reproductive technologies. The advantages and disadvantages of the domestic legislative regulation of contractual relations regarding the service of surrogate motherhood are emphasized. The ways of their solution are offered.

Key words: *surrogate motherhood, reproductive technologies, parents, genetic parents, contract of surrogate motherhood, newborn.*

Постановка проблеми

Можливо, у зв'язку з впливом несприятливої екології чи недостатнього догляду за своїм репродуктивним здоров'ям зумовлений досить швидкий розвиток медичної науки у сфері допоміжних репродуктивних технологій. У світі популярність сурогатного материнства зростає з року в рік і застосовується у більшості країн світу. Проте національне законодавство та політика багатьох країн за своїми морально-етичними та релігійними аспектами доки ще не достатньо має чіткі норми відносно застосування методу допоміжних репродуктивних технологій, а саме – сурогатного материнства. У вітчизняному законодавстві не існує також офіційно закріпленого понятійного апарату «сурогатного материнства» та «сурогатної матері».

Аналіз останніх публікацій і досліджень

Цій проблемі присвячені численні праці вітчизняних та зарубіжних науковців і вчених, серед яких варто зазначити таких, як: М.В. Антокольська, Ю.В. Коренга, Р.А. Майданник, Меррієм Вебстер, В. Москалюк, А.А. Пестрикова, З.В. Ромовська, І.В. Спасибо-Фатєєва. Проте не всі питання

цієї проблеми наразі знайшли спільне вирішення.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Сурогатне материнство все частіше стає об'єктом дій не за медичними показаннями, а за особистою забаганкою людей. Найчастіше сурогатне материнство критикують за комерціалізацію, мотивуючи це тим, ніби жінка-сурогатна матір використовується як платний інкубатор, не враховуючи її можливі почуття та переживання через відмову від дитини, з котрою за період вагітності встановився психологічний зв'язок. Інколи через недостатню законодавчу врегульованість відповідальності сторін можуть страждати одна зі сторін або новонароджена дитина. Тому договір про вказану послугу потребує не лише передбачених конкретних випадків, форс-мажорних обставин, а й ефективно працюючих механізмів захисту. Тобто, якщо можливих випадків відповідальності не передбачено пунктами договору, то судовий порядок захисту повинен установити істину в справі, якщо не має медичної передумови невиконання.

На сьогоднішній день сурогатне мате-

ринство в Україні є легітимною послугою допоміжних репродуктивних технологій. Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій забезпечений такими правовими документами: ЗУ про «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [2]; Сімейним кодексом України [10]; Цивільним кодексом України [15]; Наказом Міністерства України «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні» [7]; Наказом Міністерства юстиції України «Про внесення змін до Правил реєстрації актів цивільного стану в Україні» [8].

Важливу роль в уникненні проблем у відносинах із сурогатною матір'ю, генетичними батьками, а також медичною установою, що надає такі послуги, відіграє врегулювання відносин між сторонами у договорі.

Формулювання цілей статті

Метою статті є визначення поняття сурогатного материнства та його регулювання в договорі за чинним законодавством України.

Виклад основного матеріалу

«Mother is the one who brought up» – матір'ю є та яка виховала.

Наразі, попри світову популяризацію сурогатного материнства, законодавство України не закріплює визначення «сурогатна матір» та «сурогатне материнство».

Словник Мерріам Вебстер надає таке визначення: «Сурогатне материнство є практикою, при якій жінка (що називається сурогатною матір'ю) вагітніє та народжує дитину з метою її передачі комусь, хто не може мати дітей» [11].

На думку М.В. Антокольської, конститутивною ознакою сурогатного материнства є укладення до моменту зачаття дитини договору про виношування дитини сурогатною матір'ю з метою подальшого встановлення батьківських правовідносин між цією дитиною та особами, що уклали цей договір [1].

Доречно звертає увагу А.А. Пестрикова стосовно того, що законодавче визначення

сурогатного материнства має акцентувати увагу саме на договірний характер відносин, що виникають [13, 14].

Щодо природи договірних відносин, пов'язаних із сурогатним материнством, серед учених точаться гострі дискусії. Одні стверджують, що договір, який укладається між сурогатною матір'ю та подружжям-замовниками послуги, регулює два типи відносин: немайнові та пов'язані з ними майнові відносини.

О.Ю. Косова стверджує, що договір про надання послуг сурогатного материнства належить до критерію нікчемних цивільно-правових угод, оскільки, на її думку, вони не відповідають основам моральності та правопорядку [ст.145, 4].

Серед основних положень договору обумовлюється надання сурогатною матір'ю послуг по виношуванню та передачі дитини генетичним батькам-замовникам після народження дитини, проте саме предметом договору має стати не сама передача дитини, а надання послуги сурогатного материнства.

Слушно зауважують Р.А. Майданник, В. Москалюк та інші вчені-юристи стосовно того, що обов'язково повинна передбачатися нотаріальна форма договору сурогатного материнства [5, 6].

Варто також погодитися з Р.А. Майданником, що разом з укладанням договору про надання послуг сурогатного материнства, потрібно укласти договір на медичне обслуговування між замовниками та лікувальним закладом [5].

Видів невиконання або неналежного виконання умов договору про сурогатне материнство може бути безліч, проте найбільш суттєвими є моменти, що стосуються передачі подружжю-замовникам народженої сурогатною матір'ю дитини.

Українське законодавство встановлює пріоритетність генетичного зв'язку з дитиною й виходить з презумпції пріоритетності біологічного зв'язку батьків та дитини. Тобто, в разі імплантації в організм жінки зародка, зачатого подружжям, батьками дитини буде являтися подружжя [ч.2, ст.123, 10].

До договору про надання послуг суро-

гатного материнства можуть застосовуватися норми Цивільного кодексу про договір, про надання послуг, а також загальні положення про договори і, відповідно, про зобов'язання, про те, на моє переконання, потрібно окремо закріпити договір з умовами про надання послуг сурогатного материнства на основі аналогії попередньо перелічених договорів.

Вказаний договір слугуватиме гарантією прав як сурогатної матері, так і подружжя-замовників послуги.

Оскільки договір сурогатного материнства є двостороннім, то і зобов'язання з передбаченими санкціями за невиконання повинні виникати для обох сторін [3].

І.В. Спасибі-Фатєєва стверджує, що оскільки правочин укладався за взаємною згодою, то й відмовлятися від нього сторони повинні за взаємною згодою, а підставами односторонньої відмови від двостороннього договору сурогатного материнства можуть бути різні обставини, які в одних випадках випливають із властивостей зобов'язання, а в інших – зумовлюються правопорушенням другою стороною правочину [12].

Об'єктивною умовою відповідальності є шкода, заподіяна діянням суб'єкта. Шкода, яку може завдати сторона договору про надання послуг сурогатного материнства,

найчастіше стосується здоров'я майбутньої дитини та сурогатної матері.

Підставами звільнення від відповідальності може бути випадок або непереборна сила, проте повинна бути доказова база випадку, що виник.

Важливо також захистити сурогатну матір на випадок відмови подружжя від народженої дитини з різних причин, зокрема у випадку народження хворої дитини, тому потрібно передбачити правові наслідки вчинення таких дій.

Важко не погодитися з думкою З.В. Ромовської, що: «дитина, яка має вади фізичного чи психічного розвитку, потребує особливої опіки, і насамперед з боку матері і батька» [9].

На нашу думку, потрібно встановити заборону на відмову генетичних батьків від запису їх батьками та від дитини, народженої сурогатною матір'ю, адже якщо вони спромоглися погодитися на дорогівартісну процедуру сурогатного материнства, то повинні наперед бути готовими до будь-яких наслідків народження дитини, адже це не в магазині вибирати дітей. Проте, якщо дитина народилася хворою з вини сурогатної матері, то вона повинна нести відповідальність стосовно забезпечення подальшого лікування хворої дитини.

Література

1. Антокольская М.В. Семейное право: учебник // М.В. Антокольская. – [Изд. 2-е, перераб. и доп.]. – М., 2000
2. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 року // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – С. 19
3. Коренга Ю. В. Відповідальність за договором сурогатного материнства / Ю. В. Коренга // Бюлетень Міністерства юстиції, 2013. – № 5 (травень). – С. 53–58, с. 53;
4. Косова Ю.О. Семейный кодекс Российской Федерации и некоторые вопросы регулирования брачно-семейных отношений / Ю.О. Косова // Правоведение. – 1996. – № 2. – С. 145;
5. Майданник Р.А. Договір про сурогатне материнство за українським правом: питання теорії та практики / Р. Майданник // Право України – 2012. – № 9. – С. 215 – 224;
6. Москалюк В. Договір про сурогатне материнство / В. Москалюк // Нотаріат для Вас. – 2006. – № 12 (86). – С. 70;
7. Наказ Міністерства охорони здоров'я «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні» // Відомості Верховної Ради України від 09.09.2013. – № 787;
8. Наказ Міністерства юстиції України «Про внесення змін до Правил реєстрації актів цивільного стану в Україні» від 22.11.2007 № 1154/5 // Офіційний вісник України від 07.12.2007 – 2007 р. – № 90. – С. 87, стаття 3320, код акту 41620/2007;
9. Ромовська З. В. Українське цивільне право: Загальна частина. Академічний курс. Підручник / З. Ромовська – К. Атіка, 2005. – 560 с;

10. Сімейний кодекс України в редакції від 06.11.2012 р. зі змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – N 21-22. – ст. 135;
11. Словник Мерріам Вебстер [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/surrogacy> – Назва з екрану];
12. Спасибо-Фатєєва І., Марченко В. Нотаріальне посвідчення правочину / І. Спасибо-Фатєєва, В. Марченко // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2010. – № 5 (53) жовтень. – 300 с.
13. Пестрикова А. А. Обязательства суррогатного материнства: авторефер. дисс. канд. юрид. наук: 12.00.03 / А. А. Пестрикова. – М., 2007. – 20 с.
14. Пестрикова А.А. Проблемы договора о суррогатном материнстве / А. А. Пестрикова // Гражданское право. – 2006. – № 2. – с. 14-17;
15. Цивільний кодекс України в редакції від 20.11.2012 р. зі змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – NN 40-44. – ст. 356.